

Musiqa madaniyatida an'anaviy musiqa ijrochiligini rivojlantirish orqali oliy ta'lim tizimiga qo'yiladigan talablar

Otabek Baxtiyor o'g'li Amonov
Buxora psixologiya va xorijiy tillar instituti

Annotatsiya: Boshlang'ich maktab musiqasi darslarida o'quvchilarning umumiy o'quv harakatlarini shakllantirishning asosiy tarkibiy qismi bo'lgan turli xil musiqiy-amaliy faoliyatlar qo'llaniladi. Musiqa sohasidagi oliy ta'lim tizimi bu jihatlarni inobatga olishi va nafaqat akademik mahorat va nazariyani o'rgatishni, balki o'quvchilarga an'anaviy ijro uslublarini o'zlashtirish imkoniyatlarini yaratishni ko'zda tutishi kerak. An'anaviy musiqa ijrosi oliy ta'lim tizimida nafaqat professional musiqachilarni shakllantirishning asosiy poydevori, balki musiqa an'alarini saqlash va rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Musiqa ta'limida an'anaviy ijro uslubini o'rgatish talablariga e'tibor qaratish zarur, ularni zamonaviy real va tendensiyalar asosida moslashtirish kerak.

Kalit so'zlar: an'anaviy musiqa, musiqa darsi, oliy ta'lim tizimi, an'anaviy ijro uslubi, musiqiy-amaliy faoliyatlar, rivojlantirish, o'quvchilar faoliyati

Requirements for the higher education system through the development of traditional music performance in musical culture

Otabek Bakhtiyor o'g'li Amonov
Bukhara Institute of Psychology and Foreign Languages

Abstract: In primary school music lessons, various musical and practical activities are used, which are the main component of the formation of students' general educational activities. The higher education system in the field of music should take these aspects into account and provide not only for teaching academic skills and theory, but also for creating opportunities for students to master traditional performance styles. Traditional music performance is not only the main foundation for the formation of professional musicians in the higher education system, but also an important means of preserving and developing musical traditions. It is necessary to pay attention to the requirements for teaching traditional performance styles in music education, adapting them to modern realities and trends.

Keywords: traditional music, music lesson, higher education system, traditional performance style, musical-practical activities, development, student activities

Boshlang'ich maktab musiqasi darslarida o'quvchilarning umumiy o'quv harakatlarini shakllantirishning asosiy tarkibiy qismi bo'lgan turli xil musiqiy-amaliy faoliyatlar qo'llaniladi. Ularga quyidagilar kiradi:

musiqqa qabul qilish va unga oid fikr yuritish (og'zaki va yozma);

xoro, ansambl, yakka kuylash; musiqqa asboblarda ijro etish (shu jumladan, sintezatorlar va midi klaviaturalarda); musiqiy-ritmik harakatlar va plastika ifodalash, musiqiy asarlarni sahnalashtirish va drammatizatsiya qilish, musiqqa bilan boshqa san'at turlarining assotsiativ-rasmiy bog'lanishlarini aniqlash;

o'quvchilarning loyihaviy-izlanish faoliyati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va elektron ta'lim resurslaridan foydalanish, musiqqa madaniyati va san'ati sohasida o'zini-o'zi ta'lim olish, o'zini-o'zi rivojlantirish;

darsdan tashqari ijodiy faoliyatning turli usullarini qo'llash, tarbiyaviy ishlar tizimida;

olingan bilimlar va faoliyat usullarini bo'sh vaqtni o'tkazish sohasiga tatbiq etish.

An'anaviy musiqqa ijrosi, turli xalqlarning madaniy merosining ajralmas qismi bo'lib, musiqqa ta'limining muhim jihati tashkil etadi. Xususan, musiqqa sohasidagi oliy ta'lim ushbu an'analarni saqlash va rivojlantirishda, shuningdek, kelajakdagi musiqachilarga bilim va ko'nikmalarni uzatishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida oliy ta'limning asosiy maqsadi faqat an'anaviy musiqqa ijrosining asoslarini saqlab qolish emas, balki ularni zamonaviy talablarga moslashtirish, madaniy identifikatsiyani saqlab qolishdir.

Mazkur tadqiqot mavzusi oliy ta'lim tizimiga an'anaviy musiqqa ijrosi orqali qo'yilgan talablar va ularning musiqqa madaniyatini rivojlantirishdagi ta'sirini o'rganishga bag'ishlangan. Maxsus e'tibor an'anaviy ijro uslubi bo'yicha ta'lim berishning oliy ta'lim muassasalaridagi roli va uning zamonaviy musiqqa madaniyatidagi tendensiyalar bilan o'zaro aloqasiga qaratilgan.

1. An'anaviy musiqqa ijrosining oliy ta'lim tizimidagi roli

An'anaviy musiqqa ijrosi - bu avloddan avlodga o'tadigan va ma'lum bir xalqning madaniyatida ildiz otgan musiqiy amaliyotlardir. U klassik asarlardan tashqari xalq musiqasi, shuningdek, turli etnik va madaniy guruhlarning ijro uslublari va shakllarini o'z ichiga oladi.

Musiqqa sohasidagi oliy ta'lim tizimi bu jihatlarni inobatga olishi va nafaqat akademik mahorat va nazariyani o'rgatishni, balki o'quvchilarga an'anaviy ijro uslublarni o'zlashtirish imkoniyatlarini yaratishni ko'zda tutishi kerak. Ba'zi mamlakatlarda an'anaviy musiqqa ijrosi o'ziga xos ta'lim dasturlariga ega bo'lib, talabalarni mahalliy an'analardan va amaliyotlardan doirasida musiqqa qobiliyatlari va ijodiy salohiyatini rivojlantiradi.

Masalan, Sharqiy Osiyo yoki Kavkaz davlatlarida an'anaviy musiqqa ijrosi madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu amaliyotlarni o'rgatish maxsus

yondashuvni talab qiladi. Oliygoch ta'lim tizimida talabalarga an'anaviy musiqa san'atini o'rganish va rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratish muhimdir, shu jumladan ansambllarda, orkestrda, folklor guruhlarida ishtirok etish orqali, bu yerda ta'lim qadimgi an'analarga asoslangan bo'ladi.

2. An'anaviy musiqa ijrosini o'rgatish talablariga qo'yiladigan talablar

An'anaviy musiqa ijrosini oliy ta'lim tizimida o'rgatish o'qituvchilardan yuqori darajadagi professionalizm va madaniy an'analarni saqlashga chuqur sadoqatni talab qiladi. Umumiy musiqa ta'limidan farqli o'laroq, an'anaviy ijroni o'rgatish o'z madaniy xususiyatlarini bilishni va mahalliy an'analarni va ularning o'ziga xosliklariga hurmat ko'rsatishni talab qiladi.

An'anaviy ijro uslubini o'rgatishning talablarini bir nechta jihatlariga bo'lish mumkin:

1. Nazariy asos va amaliyot: Talabalar nafaqat ijro mahoratini rivojlantirishlari, balki an'anaviy musiqa nazariyasining asoslarini, uning tuzilishi, armoniyasi, ritmi, melodiya va shakl xususiyatlarini o'rganishlari kerak. Bu ta'limni kompleks tarzda o'tkazish va an'anaviy musiqa madaniyatini chuqur tushunishni ta'minlash uchun muhimdir.

2. O'rgatish metodikalari: An'anaviy musiqa ijrosi ko'pincha og'zaki an'ana orqali uzatiladi, ya'ni o'rgatish jarayoni ustozlar tomonidan ustaxonalar, individual mashg'ulotlar va guruhli chiqishlar orqali olib borilishi kerak. Bunday holatlarda o'qituvchi o'quvchilarga o'z ko'nikmalarini to'g'ridan-to'g'ri amaliyot orqali o'rgatadi, nazariy matnlarni o'qish emas.

3. Ijro mahorati: An'anaviy musiqa ijrosi talabalar tomonidan an'anaviy asboblarda ijro etishni, folklor vokal texnikasi bilan tanishishni va ijroning madaniy kontekst va ahamiyatini tushunishni talab qiladi. O'qituvchining vazifasi talabalarni faqat texnik mahoratni emas, balki ijro etishning intuitiv va organik shaklini o'rgatishdir, bu esa standart akademik yondashuvlar orqali yetkazib bo'lmaydi.

4. An'analarni va zamonaviy tendensiyalarni integratsiya qilish: O'qituvchilar va talabalar an'anaviy musiqa ijrosini zamonaviy musiqa amaliyotlariga integratsiya qilish qobiliyatiga ega bo'lishlari kerak. Masalan, etno-jazz yoki fyuzyon kabi yangi shakllar yaratishda an'anaviy ijro uslubini o'rgatish o'tgan va hozirgi musiqa orasida aloqani ta'minlash uchun muhim vosita bo'ladi.

3. An'anaviy musiqa ijrosining musiqa madaniyatini rivojlantirishdagi ta'siri. An'anaviy musiqa ijrosi zamonaviy musiqa madaniyatini rivojlantirishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi va musiqa tilini va uslubini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Musiqa sohasidagi oliy ta'lim tizimi, o'z navbatida, bu jarayonni katalizatoriga aylanishi mumkin, yangi musiqa yo'nalishlari va uslubiy oqimlarni yaratishda yordam beradi, bu esa xalq va an'anaviy ildizlarga asoslanadi.

1. Madaniy identifikatsiyani saqlash: An'anaviy musiqa amaliyotlari xalqning madaniy identifikatsiyasining ajralmas qismidir. An'anaviy ijro o'rgatiladigan oliy ta'lim an'anaviy amaliyotlarni saqlashga yordam beradi, chunki globalizatsiya sharoitida an'analar yo'qolishi yoki unutilishi mumkin. Bu ta'lim talabalarni musiqa san'ati madaniy merosi sifatida qabul qilishga yordam beradi, bu esa uni himoya qilish va rivojlantirish zarurligini anglatadi.

2. An'analar asosida innovatsiyalar: Shuni ta'kidlash kerakki, oliy ta'limda an'anaviy musiqa ijrosini o'rgatish faqat qadimgi shakllarni saqlashga qaratilmagan, balki an'analar asosida ijro etish va kompozitsiya ishlari sohasida innovatsion usullarni rivojlantirishga ham yo'naltirilgan. An'anaviy elementlarni zamonaviy musiqa kompozitsiyalarida qo'llash, masalan, folklor asboblarini, etnik melodiylarni va ritmlarni ishlatish, san'atning yangi shakllarini yaratish imkonini beradi, bu esa zamonaviy musiqa madaniyatining talablariga javob beradi.

3. Madaniyatlararo almashinuvlar va globalizatsiya: Oliy ta'lim muassasalarida o'rganiladigan an'anaviy musiqa amaliyotlari madaniyatlararo almashinuvlarning muhim elementiga aylanishi mumkin. Zamonaviy talabalar turli madaniyatlarda musiqa o'rganib, tajriba almashish imkoniyatiga ega bo'ladilar, o'zlarining an'alarini xalqaro musiqa kontekstlariga kiritadilar. Bu faqat mamlakat ichidagi musiqa madaniyatini rivojlantirishga yordam bermaydi, balki uni jahon musiqa jamiyatiga integratsiya qilishga ham imkon yaratadi.

4. Oliy ta'limda an'anaviy musiqa ijrosini qo'llab-quvvatlash roli

Musiqa sohasidagi oliy ta'lim an'anaviy musiqa ijrosini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu kelajakdagi musiqachilarni tayyorlashda, shuningdek, musiqa an'alarini davom ettirish uchun zarur bo'lgan chuqur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan professional kadrlarni shakllantiradi. Bu yondashuvning ahamiyati shundaki, oliy ta'lim tizimi faqat musiqa texnikasini o'rgatish bilan cheklanmay, balki musiqa an'alarini ham saqlanishi kerak.

An'anaviy ijroni oliy ta'limda qo'llab-quvvatlashning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat:

- Kadrlarni tayyorlash: An'anaviy musiqa san'ati o'qitilishi yuqori malakali o'qituvchilarni jalb etishni talab qiladi, ular nafaqat akademik bilimlarni, balki an'anaviy ijro tajribalarini ham uzata olishlari kerak.

- Xalqaro hamkorlik: Turli ta'lim muassasalari o'rtasida tajriba almashish uchun platformalar yaratish muhimdir, shunda turli xalqlarning an'alarini bir-biriga ta'sir ko'rsatishi va o'zaro rivojlanishi mumkin.

- Texnologiyalar va resurslar: Zamonaviy oliy ta'lim tizimlarida texnologiyalar muhim rol o'ynaydi. Masalan, raqamli arxivlar, video darslar va onlayn kurslar talabalarga turli mamlakatlardagi an'anaviy musiqa ijrosiga kengroq kirish imkoniyatlarini yaratadi.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, an'anaviy musiqa ijrosi oliy ta'lim tizimida nafaqat professional musiqachilarni shakllantirishning asosiy poydevori, balki musiqa an'alarini saqlash va rivojlantirishning muhim vositasi hisoblanadi. Musiqa ta'limida an'anaviy ijro uslubini o'rgatish talablariga e'tibor qaratish zarur, ularni zamonaviy real va tendensiyalar asosida moslashtirish kerak. Oliy musiqa ta'limi ushbu an'analarga faol qo'llab-quvvatlashni ta'minlab, ularning ahamiyatini jahon musiqa madaniyati doirasida saqlashni ta'minlashi kerak. An'analar, ta'lim tizimida saqlanib qolgan holda, madaniy identifikatsiyaning ajralmas qismiga aylanadi va musiqa san'atining innovatsion rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. К.Б. Холиков. Диезли мажор ва минор тоналлигини аниқлашнинг оптимал усуллари. *Science and Education* 3 (9), 416-421.
2. К.Б. Холиков. Бемолли мажор ва минор тоналлигини аниқлашнинг оптимал усуллари ва креативлиги. *Science and Education* 3 (10), 533-539.
3. К.Б. Холиков. Теоретические основы определения механических свойств музыкальных и шумовых звуков при динамических воздействиях.. *Scientific progress* 2.
4. К.Б. Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (8), 145-150.
5. KB Kholikov. Harmony to voice exercise their role in the regulation of muscular activity in vocal music. *Scopus, musical education.*, 705-709.
6. KB Kholikov. The content of a music lesson in a comprehensive school. *Web of Science Magazine*, 1052-1059.
7. KB Kholikov. Polyphonic forms of music based on traditional organizational principles. *Web of Science Magazine*, 375-379.
8. KB Kholikov. signs. The main elements of music, their formative action. *Melody. Theme. Web of Science* 2, 720-728.
9. KB Kholikov. The role of theory and application of information systems in the field of theory, harmony and polyphony of music. *musical education - Web of Science*, 1044-1051.
10. К.Б. Холиков. Область применения фугированных форм. Тройные и четверные фуги. Фугетта и Фугато. *Scientific progress*, 2.
11. К.Б. Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. *Журнал Scientific progress* 2 (№ 4), 955-960.
12. К.Б. Холиков. Проблематика музыкальной эстетики как фактическая сторона повествования. *Science and Education* 3 (5), 1556-1561.

13. К.Б. Холиков. Проблема бытия традиционной музыки Узбекистана. *Science and Education* 3 (5), 1570-1576.
14. К.Б. Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. *Science and Education* 3 (5), 1562-1569.
15. К.Б. Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. *Science and Education* 3 (5), 1326-1331.
16. К.Б. Холиков. *Musical pedagogy and psychology*. *Bulletin of science and education*. 99 (21-2), 58-61.
17. К.Б. Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (5), 1549-1555.
18. К.Б. Холиков. Эстетическое воспитание молодёжи школьного возраста в сфере музыки. *Science and Education* 3 (5), 1542-1548.
19. К.Б. Холиков. *Methods of musical education through education in universities*. *musical education - Web of Science* 3 (66), 57-60.
20. К.Б. Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037.
21. К.Б. Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. *Science and Education*. 3 (3), 1026-1031.
22. К.Б. Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025.
23. К.Б. Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress* 2 (4), 96-101.
24. К.Б. Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress* 2 (6), 952-957.
25. К.Б. Холиков. Некоторые методические трудности, возникающие при написании общего решения диктанта по предмету сольфеджио. *Scientific progress*. 2 (№3), pp. 734-742.
26. К.Б. Холиков. К вопросу вокальной музыке об адресате поэтического дискурса хора. *Scientific progress*. 2 (№ 3), pp. 1087-1093.
27. К.Б. Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress* 2 (4), 114-118.
28. К.Б. Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. *Scientific progress* 2 (4), 370-374.

29. К.Б. Холиков. Вокал, вокалист, вокализ. Ария, ариозо и ариетта. *Science and Education* 3 (2), 1188-1194.

30. К.Б. Холиков. Характерная черта голоса у детей, певческая деятельность. *Science and Education* 3 (2), 1195-1200.